

SUMARI

Agraïments.....	15
Pròleg. Al terrat del Joan, <i>Pilar Sampietro</i>	17
1. L'avi dels terrats verds	21
2. El secret de la meva longevitat	28
3. La tela de la vida (el temps)	29
4. Generadors d'amor	31
5. Intuïció i clarividència	32
6. L'Olivetti.....	33
7. La pissarra de la memòria.....	36
8. Gràtitud.....	37
9. Als nostres absents	38
10. «Escolteu el nen!».....	39
11. 1923 (el poble)	41
12. Al pa, pa	48
13. Sabó, sabó.....	50
14. El principi de Pàvlov.....	52
15. De gossos i de nens (l'origen de la vida)	54
16. A jugar!.....	56
17. Cassola de tros (caragols per als nostàlgics).....	57
18. Els mestres (i les mestres)	59
19. Cinema i ball	61
20. Lluna vella	63

21. La guerra.....	64
22. Les xicotes sota les bombes	72
23. El «General Terror»	74
24. El meu primer vestit d'home	75
25. El verí de l'odi.....	77
26. L'estraperlo.....	78
27. Per què soc pacifista	80
28. La senyora Misèria	82
29. L'aixada (el meu fusell de la pau)	84
30. Tres monarquies, dues dictadures i una república	86
31. La família.....	88
32. L'arbre genealògic.....	96
33. Ser pagès.....	97
34. La vida «autàrquica» (l'escola de la necessitat)	99
35. La bona sort.....	101
36. Saber dir «no»	102
37. Que es faci la llum	103
38. Temps moderns	105
39. Definicions i diccionaris.....	106
40. L'Espanya buida.....	108
41. La ciutat	110
42. La meva xicota metàl·lica (la bicicleta)	118
43. Respirant i perdurant	120
44. El gran Gaudí	122
45. Espigolant.....	124
46. Suar d'angoixa i de por (els inspectors).....	126
47. Consells al meu aprenent	128
48. La balança (i allò que no es pot pesar)	129
49. Els impostos i el «georgisme»	131

50. Enyorança del camp.....	133
51. La terrassa.....	135
52. Mestre del compostatge.....	142
53. Ecologista (sense saber-ho).....	143
54. El miracle de l'aigua.....	145
55. Verd i roig.....	148
56. Consells als horticultors urbans.....	150
57. Sobre el carboni i altres observacions.....	152
58. Llibertat per a les llavors.....	154
59. Les plagues.....	156
60. El foli en blanc (per suplir la ignorància).....	159
61. Vegetariana (l'alimentació racional del futur)	161
62. Patata sobre patata	168
63. Anticipació social (el cistell d'anar a comprar)....	169
64. Estat de consciència	171
65. El sentit universal del bé (l'economia).....	173
66. El cost de la vida	175
67. Un llibre sota el braç.....	177
68. La regla dels tres vuits	179
69. Del pal de fregar al mòbil (invents que van can- viar el món)	180
70. Perdut.....	182
71. L'amistat	183
72. Fraternalitat.....	192
73. Vanitat.....	193
74. Política, billar i futbol (els meus i els altres).....	195
75. El seny	197
76. Deure, haver i saldo	199
77. Les meves mans (i els meus peus)	200

78. Epilèpsia	201
79. Un arranjament del subconscient	203
80. El bon humor	205
81. <i>Utopía</i>	207
82. Un món millor.....	214
83. Flor d'un dia	215
84. Vida llarga, frases curtes	217
85. Pandèmia i calamarsa	220
86. Eclèctic	222
87. La postura del 4 (la jubilació).....	224
88. Solitud.....	226
89. Dotze vides (i alguna més)	229
90. Pel nord d'Espanya	231
91. 2023 (mirant el futur i suplicant-li)	233
92. Breu història de la nostra espècie.....	240
93. Ucraïna.....	242
94. El clima és ben boig	244
95. El club dels centenaris (els vells d'avui)	246
96. Salut i felicitat.....	248
97. En oració contínua.....	250
98. El cirerer florit	252
99. Davant l'últim pas	254
100. Creació, natura i pau (poema).....	255
Epíleg (breviari d'un segle)	257

PRÒLEG

AL TERRAT DEL JOAN

PILAR SAMPIETRO¹

Torno a l'hort del Joan Carulla pel seu noranta-novè aniversari. A la seva edat s'ha convertit en el gran mestre de la permacultura urbana, sempre disposat a ensenyar-nos els secrets de la natura encotillada, la que fem créixer entre l'asfalt. La diferència és que ell porta tota la vida fent-ho d'una manera intuïtiva, aplicant des de fa mig segle al seu cinquè pis urbà el que va aprendre dels seus padrins al camp de Juneda, a Lleida.

Cada cop que el visito em regala un nou secret hortícola. Aquesta vegada hem recordat els clàssics com Hipòcrates: «Que el teu aliment sigui la teva medicina i que la teva medicina sigui el teu aliment.» Tot i que ara, en aquest temps, té més sentit afirmar: «Que el que cultives sigui el teu aliment...» En aquest cas significa que allò que menges prové de les vitamines en forma de llavor que tu mateix has decidit plantar, has regat, has adobat amb compost i finalment has collit. El mèrit arriba quan tot això ho fas sota pressió urbana, a la jungla d'asfalt.

A l'hort del terrat torna a destacar la immensa parra que cada any dona uns 100 quilos de raïm, malgrat els coloms, que aprenen ràpidament com esquivar els «impediments» amb ampolles de plàstic que el Joan s'enginya perquè no piquin els raïms. La figuera ja té fruits, les nespres ja s'han recollit, les

1. Directora i presentadora de *Vida Verde / Vida Verda* a RNE.

patates tenen flor i les tomaqueres van per la cinquena fulla, aviat es veurà el primer tomàquet.

L'hort del Joan no és només un espai de biodiversitat enmig del ciment: la seva missió també és refredar la ciutat, ara que, a l'estiu, les temperatures ja no baixen d'un termòmetre perillosament alt. Aïlla l'edifici on viu de manera natural, reduint el consum energètic. Recupera l'aigua de pluja a través d'un enginyós sistema d'acumulació en bidons que li permet emmagatzemar fins a 9.500 litres; solament necessita un motor per fer-la pujar i només a l'estiu connecta l'aixeta per regar.

La terra, a l'hort del Joan Carulla, fa olor de terra; us semblarà estrany que ho digui així, però ara és molt difícil descobrir aquesta aroma en sòl urbà. Ho aconsegueix gràcies al compostatge, que va començar amb les restes que hi aportava del supermercat que regentava al mateix edifici. A la terra, hi van anar arribant tota mena d'aliments caducats, bona part de les factures en paper rebudes en la seva llarga vida i ara les restes de fruita i de verdura que li cedeixen els gestors actuals del súper, que continua actiu.

Al Joan li agrada comentar la rivalitat entre plantes sota terra. Els tomàquets competeixen amb les arrels de la figuera per localitzar l'aigua, el cep s'estima més tenir espai per a ell sol i després s'emparra pels pals sàviament col·locats en un costat i a l'altre del jardí. Les patates busquen els trossos de fusta d'un moble vell que també composta (el Joan ha descobert que a les plantes els encanta el conglomerat).

La vida al terrat comestible del Joan batega amb intensitat. L'últim cop el vaig acompanyar mentre ell es dedicava a esberlar, és a dir, a tallar amb la mà les fulles no productives del cep. D'aquesta manera, el raïm creix més fort i més sa, i el penjoll es fa més gros. Si algun dels seus arbres pateix l'atac

d'una plaga, recorre a les altres plantes per trobar un remei; sí, plantes que curen plantes. El sabó de potassa és una altra opció i l'hi porten amics de sempre que també el visiten, tots connectats a la lluita per renaturalitzar les nostres vides tenint en compte conceptes naturistes que van néixer fa molt de temps de ments clares en aquesta part del món.

Una d'aquestes ments és la del Joan Carulla, que ha decidit escriure les memòries perquè no vol que el seu coneixement natural i les seves experiències es perdin. La primera vegada que vaig ser a l'hort del Joan vaig quedar tan meravellada que vaig necessitar comunicar als quatre vents tot el que feia i deia. El posava d'exemple en cadascuna de les meves intervencions quan parlava d'hortos urbans, ho explicava als amics, ho recomanava a companyes periodistes. Ningú s'havia de perdre la possibilitat de passar una tarda amb el permacultor urbà per excel·lència.

La meua fascinació pel Joan va arribar un dia a les orelles del Carlos Fresneda. «Ves-lo a veure» —li vaig insistir—, «no et defraudarà». Jo havia seguit els articles que el Carlos publicava a la revista *Integral*; les seves contraportades m'inspiraven, amb els seus reportatges vaig descobrir altres Joans Carulles que vivien a Nova York o a Londres. Però resulta que l'autèntic pioner dels terrats verds era a Barcelona i el Carlos l'havia de conèixer.

El vam anar a veure juntament amb la Montse Cano, col·lega de tots dos i creadora d'*El Correo del Sol*. El que va passar després va ser màgia i un somni que ara tens entre les mans. És clar que darrere del treball hortícola del Joan hi havia una filosofia i una llarga vida d'experiències que l'havien convertit en el «personatge» que és ara. Així que va arribar el moment de deixar-ho tot per escrit, no fos cas que desaparegués el ras-

tre d'aquesta biblioteca humanista que és el Joan. La idea va sorgir gairebé sola i, a més, el Joan ja havia començat la feina teclejant a la seva Olivetti des del temps en què presidia el gremi de l'alimentació i en dirigia la revista.

He anat descobrint retalls d'aquesta vida en les meves visites a l'hort urbà del terrat. El seu vegetarianisme obligat per les guerres me'l narrava acariciant els alls. L'acollida d'una Barcelona per a persones amb ganes de viure millor i sortir de la pobresa, l'explicava tallant branques. La seva faceta de lliurepensador, de membre del grup Palestra, idealistes de la cultura, de l'amor a les plantes, la recordava mentre m'oferia nespres. La seva necessitat de besar la terra perquè ella ens ho dona tot, me la repetia una vegada i una altra al compàs de l'aixada. I jo anava apuntant i escoltant, com el Carlos, com la Montse, com tantes altres persones privilegiades que de tant en tant pujaven al seu hort a les altures per intentar entendre l'univers en un tomàquet.

I ara torno al terrat del Joan Carulla, com faig cada any, per retrobar l'harmonia entre el caos urbà, en aquest paradís enfilat en un cinquè pis, perquè necessito saber que hi ha persones que ens guien en aquest camí de recuperar i regenerar la terra per ajudar a la subsistència dels qui venen darrere de les nostres passes. A la propera visita, el Joan tindrà cent anys i el tornaré a trobar agafat a un dels aspres de les seves tomaqueres vigilant els coloms, i després mirant la terra per comprovar de nou la riquesa que cada dia ajuda a millorar. Tinc sort d'haver-me creuat pel camí amb ell i la seva experiència. És un far, jo el segueixo.

L'AVI DELS TERRATS VERDS

Joan Carulla acabava de fer noranta-vuit anys i estava més fresc que una rosa, amb els cabells una mica més blancs i recolzat en un bastó, però amb les mateixes ganes de parlar i de viure que sempre l'han distingit. Assegut al terrat interior, envoltat de la fronda sempre verda, el pagès urbà intentava combatre la xafogor de Barcelona a ple juny amb la camisa a mig cordar, mentre donava curs als seus records i a les seves «llicons» de vida.

El vaig anar a veure per dur-li en mà un llibre, *Ecohéroes*, en el qual surt al costat de James Lovelock, Jane Goodall o Vandana Shiva com l'autèntic pioner dels terrats verds. Havia de ser una visita curta, però vaig quedar atrapat en les seves llargues cavil·lacions sobre la simbiosi entre els animals i les plantes, el seu pacifisme forjat sota les bombes durant la Guerra Civil o la seva original decisió de convertir-se en «generador d'amor». Vaig perdre la noció del temps escoltant-lo. Sobre la marxa, em vaig adonar que aquí hi havia un altre llibre, obert davant meu i que s'escrivia directament amb les seves sàvies paraules.

Perquè la vida de Joan Carulla és la història d'un segle narrada per un pagès que va emigrar a la gran ciutat fugint de la misèria de la postguerra, capaç de tirar endavant gràcies al seu esperit de lluita i autosuperació. Emprenedor per naturalesa, «ecologista» molt abans que s'encunyés la paraula. Avançat al seu temps, inquiet a totes hores, visionari a la seva gentil manera.

S'ha de fer un esforç per imaginar, als anys setanta, aquest pagès trasplantat al barri del Guinardó cultivant la seva «parcel·la» de 150 metres quadrats al terrat del cinquè pis per una simple «enyorança del camp». Incomptables articles retien compte d'aquest autèntic «bosc comestible» a les altures, amb quaranta arbres fruiters, més la collita anual de patates, tomàquets, porros, faves, alls, albergínies i pebrots.

Joan Carulla va ser també un dels protagonistes del documental *Utopía*, de Lucho Iglesias i Álex Ruiz, en plena efervescència del moviment ecologista. Però s'anava acostant al segle de vida amb la incertesa de preservar el seu venerat verger urbà i amb la sensació de no haver estat profeta a la seva terra: «Va haver de venir un periodista de Madrid a batejar-me com l'avi dels terrats verds...»

Aquell periodista a qui recordava vagament tornava a ser allà, intentant captar les seves paraules entre les tomaqueres enfiladisses i les pinzellades vermelles de les flors d'hibisc. La natura havia rebrotat al seu voltant durant la pandèmia i alguna cosa semblant li estava passant a ell. Estava plenament agraït al seu fill petit, Antoni, jubilat als seixanta-set anys i sempre a la seva disposició per a qualsevol cosa que necessités. I també als documentals de natura de La 2, que li van fer més suportable el confinament.

Recordo, això sí, que aquell dia estava indignat per la polèmica de la mitjana de bou i que em va preguntar fins i tot si tenia el telèfon d'Alberto Garzón per trucar-li: «Tant de bo pogués parlar amb ell, home. S'ha de menjar molt poca carn. Aquí em tens a mi, vegetarià per convicció i necessitat després de la guerra: patata sobre patata.»

Joan Carulla també va marcar el camí amb un dels primers supermercats de Barcelona, quan encara era normal comprar

als *colmados*. Va arribar a president del gremi de l'alimentació i podia haver saltat a la política, però es va estimar més desplegar les seves idees al butlletí del gremi i en una columna radical per al seu temps que va decidir titular «Espigant».

Hi escrivia sobre «l'alimentació racional del futur» o el sentit universal de l'economia i del bé. Amb el professor Capo va descobrir les virtuts del naturisme i amb el seu amic Antoni Gallego conreava el pacifisme al Club d'Amics de la Unesco. I alhora, per allò de predicar amb l'exemple, aixecava la seva particular «Sagrada Família», l'edifici de vuit pisos que van quedar en cinc i culminat amb el primer experiment de permacultura urbana de Barcelona.

Tot això m'ho explicava Joan Carulla amb una familiaritat sobtada, com si ens coneguéssim de tota la vida, mentre jo mirava de captar les seves paraules en petites píndoles de vídeo que quedaven curtes a l'hora de reflectir la seva personalíssima filosofia i la seva profunda preocupació pel futur que espera als seus nou besnets. Aquesta visita va ser, al final, la llavor que va acabar germinant en aquestes pàgines que ja estaven gairebé escrites...

Quina va ser la meva sorpresa en descobrir que a la seva edat continuava escrivint, amb tots els dits i pràcticament cada dia, en la seva estimada Olivetti. Quan se li acaba la tinta negra, escriu amb la vermella: la qüestió és donar curs al devessall d'inspiracions. Des del nostre retrobament l'estiu de 2021, ha estat ben estrany el dia que no s'ha assegut davant la seva vella màquina d'escriure disposat a extreure'n el que ell mateix anomena «encenalls de la memòria» i enviant-los amb la il·lusió d'un nen al seu amanuense llunyà: «Tu ja sabràs separar el gra de la palla...»

* * *

Vaig tornar pel seu 99è aniversari. Li ho havia promès. Hauria volgut haver-ho fet abans, però la guerra d'Ucraïna i els darrers espeternecs de la covid es van interposar entre nosaltres i li van donar temps per continuar explorant dins la memòria i escrivint els seus «encenalls» a l'Olivetti amb aquest estil tan procliu a la ironia i a la frase encertada.

Era a finals de maig, el seu terrat ja sobreeixia de vida, però el Joan sentia la urgència de visitar el seu «país», com ell mateix diu, allà a Juneda. Feia quasi dos anys que no posava els peus al poble. I aquell dia ens va citar ben aviat per estalviar-nos una mica de calor i de trànsit. Al volant, hi anava el seu fill gran i metge, el Joan, de setanta anys, i al seient del darrere també hi viatjava el nostre amic comú el biòleg Jordi Miralles.

Al Carulla, se'l veia més inquiet que mai. Els seus fills em van confessar que ja feia setmanes que estava així, com si s'hagués rejuenit amb la primavera. Li acabaven de donar el premi que porta el seu nom, creat per l'organització Replantem, en honor de la seva «experiència inspiradora cultivant a les jungles de ciment». El van entrevistar amb tots els honors al *Tot es mou* de TV3, on va sorprendre tothom amb el seu cap «àgil i valent». Començava a sentir finalment el reconeixement a la seva pròpia terra.

Ell mateix va planificar el viatge d'una mica més de 130 quilòmetres que va acabar sent com una *road movie* a l'americana. El primer punt marcat al mapa era Mollerussa: s'havia de retre homenatge al seu gran amic Josep Maria Pujol i Gorné, «l'home més poderós, més senzill i estimat de tot Lleida». El president de Prefabricats Pujol (una de les empreses de prefabricats de ciment més grosses de tot Espanya) va deixar enrere tota la seva atrafegada agenda per sumar-se a la peculiar caravana del noranta-novè aniversari del Joan.

L'abraçada en què es van fondre ho deia tot. «A mi em van acollir com a un més de la família quan estudiava per a aparellador a Barcelona», recorda el Josep Maria. «El Joan tenia llavors el que em va semblar un gran supermercat, i em va sorprendre que un pagès humil de Juneda hagués estat capaç de muntar tot allò. I ja aleshores era com ara: tot bondat, lliurat als altres, treballador infatigable, perfeccionista.»

La segona raó d'aquella aturada a Mollerussa va ser per rendir tribut a l'«aigua beneïda» a l'Espai Cultural dels Canals d'Urgell... «Perquè és impossible entendre el meu país si no és pel canal: per les seves séquies corre l'aigua, que és com la sang que dona vida a aquesta terra agraïda que seria un erm com els Monegres si no fos per aquesta obra prodigiosa que ho va canviar tot.»

I finalment arribem a Juneda, i abans d'entrar al poble ens aturem en un mar verd de bladars bressolat pel vent. El Joan baixa del cotxe i assenyala a la llunyania, com mirant d'abastar-ne l'extensió. «Comprant finquetes que fan peça hem arribat a les 20 hectàrees», assegura amb una picada d'ull de complicitat al seu nebot Joan, que també vetlla per la collita de panís: fins a 280 tones en un bon any.

«És una misèria el que paguen als pagesos pel gra, igual que fa quaranta anys», es lamenta el Carulla sobre el terreny. «Els beneficis acaben als antípodes amb aquest capitalisme tan ferotge que tenim.»

Amb el bastó, el Joan assenyala cap al Segre, a catorze quilòmetres, d'on arribaven les canonades del front. Mira el camp i recorda com els pagesos i les seves famílies corrien «com conills» fugint dels Messerschmitt alemanys. Per no parlar de les onades de refugiats que venien del sud i de les primeres xicotes sota les bombes fins a arribar a la de veritat, la seva estimada Ramoneta.

«Cada dia ploro pel nostre milió de morts, i pel mig milió que va morir després de pura pena i misèria, com la mare», confessa. I per això decideix portar-nos a un lloc amb un alt valor emocional per a ell: la banqueta del canal, on s'ajuntaven els joves en la desolació de la postguerra: «Va ser aquí on vam tenir la idea de crear l'Associació d'Antics Alumnes, per enterrar la rancúnia i mirar si uníem el poble després de tant d'odi i de tanta violència.»

«Em costa reconèixer Juneda al cap de tants anys», assegura després al mig del carrer Major, assegut als porxos de color terrós i apuntant una altra vegada amb el bastó, aquest cop en direcció als carrerons per on solia passejar amb la seva estimada Ramoneta, camí de la casa familiar al número 15 de Jacint Verdaguer.

L'alcalde Antoni Villas també deixa en suspens la seva agenda per donar la benvinguda a aquest veí entranyable. Junts visiten el nou parc, on padrins i nets poden fer un recorregut per la història del poble, profusament il·lustrat amb fotos i murals dels herois locals... «El Joan és una d'aquelles persones que, a la primera meitat de segle, es van haver d'arremangar en una Espanya hostil i difícil. Van trobar en l'amistat, la família i l'amor a la terra les seves referències i la seva manera de viure futura. El Joan no només ha conreat aquestes virtuts amb cura i eficiència, sinó que, amb el temps, s'ha convertit, amb el seu hort urbà, en tota una referència a la resiliència davant del canvi climàtic.»

Molt callat durant tot el viatge, el nostre amic comú Jordi Miralles recorda els obstacles als quals Carulla va haver d'enfrontar-se al seu dia per poder cultivar a les altures. El Jordi, que va ser al capdavant de la Fundació Terra, ha continuat mantenint un vincle molt fort amb l'avi dels terrats verds i

exalça «aquesta visió comuna d'una humanitat ecològica i respectuosa amb l'entorn» que anticipava als seus articles profètics. Després d'aquests anys, el Joan continua sent per a ell «un avançat al seu temps i una bellíssima persona, viva encarnació de la generositat i l'amor per tot allò que l'envolta».

El Joan no vol acomiadar-se del seu poble sense fer una última parada a Urgasa, la granja de guatlles més grossa d'Europa, amb el seu vell amic Josep Soler al capdavant. «Aquí en tens un exemple, de treball i d'amor a la terra. Ara que es parla tant de l'Espanya buida, el meu poble continua creixent i això m'omple d'orgull: ja són més de 3.500 habitants i sumant.»

El temps l'urgeix i en Joan té pressa, com si volgués desfer en un sol dia el camí de tota una vida. Frugal com és, no vol dedicar gaire temps al menjar: amb un plat en fa prou. S'afegeix a taula al restaurant de Torrent el nostre amic Manolo Vílchez, que el va entrevistar fa temps per a la revista *Integral* i ve del Balaguer proper amb un succulent carregament de Pàmies Hortícoles. I a l'hora de les postres, sobre la crosta cruixent d'una crema catalana, apareixen dues espelmes vermelles que, juntes, formen un 99. El Joan ho agraeix amb un somriure de complicitat i bufa amb força... «Ha estat un dels dies més feliços de la meva vida.»

EL SECRET DE LA MEVA LONGEVITAT

«No sé quin pot ser el secret de la meva llarga vida... Deu ser per l'alimentació primitiva i vegetariana des de la nostra desgraciada guerra. Deu ser perquè tenia idees naturistes i per això no vaig caure en cap vici. Deu ser perquè sempre vaig treballar de gust i amb il·lusió, com a petit empresari i agricultor, en contacte diari amb les meves estimades plantes.»

«O potser perquè he procurat apartar de la meva ment l'odi i l'enveja. O perquè soc de somriure fàcil i potser en flueix una mica de bonhomia. O perquè ja sent un nen vaig tenir la idea de ser "generador d'amor", una frase que, sense saber-ne la importància, vaig acabar adoptant i difonent durant tota la meva vida.»

«O deu ser tal vegada per haver seguit a ulls clucs la recepta que estenia un gran home, anomenat Josep de Letamendi, metge, poeta i filòsof, que té una plaça a Barcelona i una placeta al meu cor...»

«Vida honesta y arreglada.
 Usar de pocos remedios
 y poner todos los medios
 de no apurarse por nada.
 La comida, moderada.
 Ejercicio y distracción.
 No tener nunca aprensión.
 Salir al campo algún rato.
 Poco encierro y mucho trato.
 Y continua ocupación».

La traducció d'aquest llibre ha rebut un ajut del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Agraïm la seva col·laboració.

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

© del text: Joan Carulla Figueres i Carlos Fresneda Puerto, 2023

© del pròleg: Pilar Sampietro Colom, 2023

© de la traducció: Àlvar Valls Oliva, 2023

© d'aquesta edició:

Pagès Editors, S L, 2023

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: novembre de 2023

ISBN: 978-84-1303-502-4

DL: L 818-2023

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

◀ imprès a lleida ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.